

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

A Manifesto by Kadroists on the Tenth Anniversary of the Republic: "From the Ottoman Empire to the Republic of Turkey"

Araştırma Makalesi – Research Article

Tülay GENCER

Bitlis Eren Üniversitesi, Tarih Bölümü, tlygencer@gmail.com,
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-8194-4307

Öz

Onuncu yıl kutlamalarına Cumhuriyet Halk Partisi büyük bir önem vermiş, Cumhuriyet'in az zamanda çok ve büyük işler yapabildiğini gösterebilmek ve bugünün bir bayram havasında kutlanması için her alanda bir seferberlik başlatmıştır. Basın ve yayın alanı da bu seferberlikten payına düşeni almış bu dönemde pek çok kitap ve broşür yayınlanmıştır. Bu bağlamda Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından bastırılan bir broşür dikkat çekicidir. Bu broşür çeşitli başlıklarla siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet idaresini karşılaştırmaktadır. Geniş bir görsel malzeme ve yenilikçi bir mizanpajla tasarlanan broşür Osmanlı geçmişine karşı Cumhuriyet'in başarılarını ön plana çıkarmaktadır. Broşürü, o dönemde *Kadro* dergisinde yer alan Burhan Asaf Belge ve Vedat Nedim Tör hazırlamıştır. Bu iki isim komünist bir geçmişten gelerek inkılabın hizmetine girmişlerdir. Her iki isim de Almanya'da eğitim almış ve sosyalist bir dünya görüşü çerçevesinde olayları değerlendirebilecek bir entelektüel kapasiteye sahiptir. Cumhuriyet yönetimi *Kadro* dergisi ve önceki dönemde bürokrasi ve çeşitli yayın organlarındaki faaliyet ve performanslarını bildikleri bu isimlerden Türk İnkılâbı'nın iç ve dış kamuoyunda tanıtılması ve propagandasının yapılması hususuna faydalanmak istemiştir. Vedat Nedim Matbuat Umum Müdürü olarak atanmış Burhan Asaf ise onun baş danışmanı olmuştur. Bu makalede konu edilen broşür de bu birlikteliğin ilk ürünü olmuştur. Makale sol tandanslı bir ekibe hazırlatılan bu broşürü analiz ederek Cumhuriyet'in on yıllık performansını nasıl değerlendirdiğini sorgulayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Cumhuriyet, Kadro, Burhan Asaf, Vedat Nedim.

Abstract

The Republican People's Party attached great importance to the tenth-anniversary celebrations and initiated a mobilization in every field to show that the Republic could do great things in a short time and celebrate this day in a festive atmosphere. The press and publication industry also benefited from this mobilization, and numerous books and brochures were released during this time. A pamphlet prepared by the Directorate General of the Press is interesting in this regard. This booklet contrasts the Ottoman Empire and the administration of the Republic with several major political, economic, social, and cultural aspects. The brochure, which was created using a variety of graphic elements and an original style, emphasizes the achievements of the Republic in comparison to the Ottoman past. Burhan Asaf and Vedat Nedim, who were featured in the *Kadro* magazine at the time, created the brochure. These two people, both of whom had communist upbringings, dedicated their lives to serving the revolution. Both of these people were educated in Germany and had the intellectual capacity to interpret events through the lens of

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

a socialist worldview. The Republican administration sought to benefit from these individuals, who were well-informed about the activities and performance of the *Kadro* magazine and various publications in the previous period, for the purpose of promoting and propagating the Turkish Revolution within both domestic and international public opinion. Vedat Nedim was appointed as the Director-General of Press and Publications, while Burhan Asaf became his chief advisor. The brochure discussed in this article was the first product of this collaboration. The essay will examine this booklet, which was created by a left-wing crew, to see how it assessed the Republic's ten-year record.

Keywords: Ottoman Empire, Republic, Kadro, Burhan Asaf, Vedat Nedim.

Giriş

1932 yılında yayın hayatına başlayan *Kadro* dergisi, Ekim 1933 tarihli 22. sayısını, onuncu yılını kutlayan Cumhuriyet’e ayırmıştır. Dergi, “*KADRO İnkılâbın Onuncu yıl dönümü münasebetiyle büyük Şefini, onun mesaî arkadaşlarını ve Türk milletini candan kutlular.*”¹ notuyla Cumhuriyet’e bir saygı duruşunda bulunurken aynı şekilde Gazi Mustafa Kemal de inkılabın onuncu yıl dönümü münasebetiyle *Kadro*’dan övgü dolu sözlerle bahsetmiştir: “*Hatırlıyorum ki, Kadro intişar ederken maksadının Türk milletine hâs meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadro’ya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim. Gazi M. Kemal.*”² Yine benzer bir destek Başvekil İsmet Paşa tarafından da verilmiş ve derginin ilk makalesi “Fırkamızın Devletçilik Vasfı” başlığı ile kendisi tarafından kaleme alınmıştır.³

Kadroculardan Vedat Nedim (Tör) bu sayıda “İktisatta İstiklal”, Burhan Asaf (Belge) ise “Gazi Cumhuriyet” başlığı ile Cumhuriyet’in onuncu yılına dair makale kaleme almış aynı zamanda rejimin onuncu yılı için dergiden bağımsız özel bir broşür de yayınlamışlardır. 50 sayfalık bu broşürde “Nasıldı?” “Nasıl oldu?” soruları ile siyaset, kültür, toplum ve ekonomi alanlarında eski-yeni/öncesi-sonrası bağlamında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti karşılaştırması yapılmıştır. Bu broşürü *Kadro* dergisi ve Kadroculardan bağımsız değerlendirmek mümkün olmadığından kısaca bu dergiye değinmek gerekir.

Kadro 1930’lu yılların siyasi ve entelektüel hayatına damga vurmuş önemli bir aydın hareketidir.⁴ Dergi büyük oranda TKP içinde yer almış ve onun yayın organı *Aydınlık* dergisine katkı vermiş Şevket Süreyya, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf gibi isimlerin çabası ile çıkarılabilmektedir. Bu bakımdan *Kadro*, 1918-1920 kronolojisinde imparatorluğun içinde bulunduğu duruma bir çare ve umut olarak geliştirilen iki fikir akımından birini -diğeri Bergsonizmdir- teşkil eden tarihsel materyalizmin⁵ 1930’lu yıllardaki bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Komünizmden gelmeyen tek isim Yakup Kadri, derginin Çankaya’daki elçisidir.⁶ Derginin ilk sayısı 23 Ocak 1932 tarihinde yayınlanmış, Ocak 1935’teki 35-36 numaralı son sayısı ile dergi kapanmak durumunda kalmıştır.⁷ Başka bir şekilde söylendiğinde inkılabı yeni bir ideoloji inşa etme fikri ve iktidar bloğuna katılma talebi ile ortaya çıkan Kadrocular liberal iş çevreleri, parti, bürokrasi ve hükümet arasındaki rekabetten yenik çıkmışlardır.⁸

Kadro, Marksizm’i Türk İnkılabı bağlamında sınıfa vurgu yapmadan ulus-devleti ve milliyetçiliği öne çıkararak sosyalleştirme ve yorumlama çabası olarak kabul edilebilir. Dergi, 1920’li yılların sonunda yaşanan uluslararası iktisadi krizin Türkiye’ye etkileri bağlamında ele alınmalıdır. Cumhuriyet yönetimi, Serbest Fırka denemesi ve Menemen Olayından sonra inkılabın toplumda kökleşmediğini görünce ekonomik, siyasi, örgütsel ve ideolojik planda yeni arayışlar içerisine girmiştir.

¹ *Kadro*, Teşrinievvel 1933, s. 2.

² *Kadro*, Teşrinievvel 1933, s. 3.

³ *Kadro*, Teşrinievvel 1933, s. 4-6.

⁴ Küçük, 1983, 140.

⁵ Ülken, 2005, 375.

⁶ Aydemir, 1975, 106.

⁷ Derginin bütün sayılarına ait özet içeriği şu kaynakta bulmak mümkündür: Tekeli ve İlkin, 2003, 147-424.

⁸ Ertan, 2003, 32-33.

Dolayısıyla *Kadro* bu arayışa alternatif bir cevap olarak, dergi şeklinde yayın hayatına başlamadan önce filizlenen bir harekettir. Genelde *Kadro* hareketinin başlangıcı Şevket Süreyya'nın 15 Ocak 1931 tarihinde Türk Ocağı'nda verdiği konferans kabul edilirse de derginin fikriyatı daha öncesinde *Hayat*, *Muhit*, *Hâkimiyeti Millîye* ve *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti* gibi dergi ve kurumlarda olgunlaşmıştır.⁹ Neticede *Kadro*:

İnkılabın kapitalist oligarşik bir nizam içinde büyümemesi için feodalitenin tasfiye edildiği, mevcut toprak ve mülkiyet düzenin değiştirildiği, kitlelerin hayatına ekonomik anlamda nüfuz edilerek sosyal adaletin sağlandığı devletçi bir kalkınma modeli önermiştir. Bu modelin iktidarın ekonomi politikalarını belirleyen sınıfsal temeline yönelik açık ve radikal bir itirazı da bulunmaktadır. Anti-emperyalizme yapılan vurgu, Batı-dışı coğrafyanın makine medeniyetinin ve sanayinin nimetlerinden eşit bir şekilde yararlanabildiği sömürsüz bir dünya tasavvuru, gelir ve kaynak dağılımında kamusal menfaati kişisel çıkar ve özel teşebbüsün önüne koyan yaklaşımı, toprak reformu öneren sosyal bir devletçilik tasarımı¹⁰

ile Kemalizmi aşan daha radikal ve sol bir ideoloji olarak tanımlanabilir. Dergide Vedat Nedim; tarım, köy ve ziraatı devletçi ekonomi politikaları açısından değerlendiren yazılar kaleme almış, Burhan Asaf ise dış politika analizleri yapmıştır. *Kadro*'nun bu iki önemli üyesi Almanya'da eğitim aldıklarından entelektüel açıdan da hayli donanımlıdır. Cumhuriyet, sol geçmişlerine rağmen onların bu birikimlerinden faydalanma yolunu seçmiştir. O dönemde inkılabın emrine girmek demek bürokrasi içinde uygun bir pozisyonda görev alabilmek demektir. Bu konuda Vedat Nedim, Burhan Asaf'a göre daha istikrarlıdır. Burhan Asaf, 1923 yılında Devlet Demiryolları'nın Eskişehir Bürosu'nda tercüman olarak çalışmaya başlamış ve aynı yıl bu görevinden ayrılarak Anadolu Ajansı'nın Bükreş muhabirliğini üstlenmiştir. Şeyh Sait İsyanı sonrasında *Aydınlık* dergisi kapatılınca Hariciye Vekâlet'ine girmiş, 1927 komünist tevkifatından Mustafa Kemal'in araya girmesi ile kurtulmuş ve vekaletteki görevine iade edilmiş, sonrasında ise Ziraat Bankası Ekonomik Tetkikler Servisi'nde yeni bir mesaiye başlamıştır. 1929 yılında *Hakimiyeti Millîye*'de düzenli olarak yazmasına rağmen bürokraside değil özel bir inşaat şirketinde çalışmaktadır. *Kadro* dergisi öncesinde İktisat Vekâleti İktisat Neşriyat Müdürlüğündeki görevi ise 1930-1932 yılları arasında iki yıl sürmüştür.¹¹

Vedat Nedim ise 1925 ve 1927 tevfiatlarında yargılanıp ceza alan bir isim olarak Asaf'a kıyasla daha geç bir tarihte bürokrasi içinde çalışmaya başlamıştır. *Kadro* dergisi çıkmadan önce 1929 yılında ekonomik krizin etkileri ile baş edebilmek için ihdas edilen Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin müdürü olmuş ve burada Şevket Süreyya ile birlikte önemli işlere imza atmışlardır. “Onun eski Millet Meclisinin ucundaki bir odada ‘Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’ni kurduğunu bilirim. Ben de yetişebildiğim kadar bu cemiyetin yayın işlerinde yardım ediyordum...onun himmetiyle katıldığımız Budapeşte, Leipzig ve New York Dünya Sergileri, Kemalist Türkiye'nin tanıtılması yolunda hizmetler yapmışlardır.”¹²

Vedat Nedim, *Kadro* dergisi yayın hayatına devam ederken 6 Ekim 1933 tarihinde Matbuat Umum Müdürü olarak atanmış¹³ ve Burhan Asaf ise onun baş müşaviri olarak bu kurumda görev yapmıştır. Vedat Nedim'in görevine başladığında kamuoyuna yayınladığı bir açıklama bu makalede ele alınan broşürün yazılma sebeplerine de ışık tutması bakımından önemlidir:

Matbuat işlerini devlet namına takip ve murakabe edecek olan dairelere bugün ne kadar mütelevvi ve ne derece mühim vazifeler düşmekte olduğu bellidir. Hele inkılâp yapmış olan memleketlerde matbuat, radyolar, tiyatro ve sinemalar gibi efkârı umumiye müesseselerinin devletler tarafından

⁹ Gencer, 2023, 73-96.

¹⁰ Gencer, 2021, 116.

¹¹ Yıldız, 2011, 43-46.

¹² Aydemir, 1975, 13. Vedat Nedim'in yaşamöyküsünü anlattığı kitabında Kadroculara ve döneme dair ayrıntılı bilgiler için bkz. Tör, 2010, 11-40.

¹³ Server İskit Vedat Nedim'in bu göreve atanmasını şöyle anlatır: “Bay Vedat Nedim'in Matbuat Umum Müdürlüğüne tayini 6 Teşrinievvel 1933'dür. 1931 senesinin Mayısı sonunda ve Ercümen Ekrem Talu zamanında lâğvedilen Hariciye Vekâletine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü 22 Mayıs 1933'de 2205 numaralı Kanunla Dahiliye Vekâleti merkez teşkilât vazifeleri hakkındaki kanunun tadili suretile Dahiliye Vekâletine bağlı olarak tekrar teşkil edilince bir müddet vekâletle idare edilmiş ve yukarıda yazılı tarihte Vedat Tör doksan lira aslı maaş tutarı ile bu makama tayin edilmiştir.” İskit, 1943, 271.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

nasıl murakabe ve ne şekilde sevk ve idare edildiklerini burada hatırlatmayı fazla görüyorum. Yeni Umum Müdürlüğü bu bakımdan en modern unsurlar ve vasıtalarla teçhiz niyetindeyiz. Kaldı ki, matbuat davası kültür davasının mihverini teşkil eder. Reiscumhur Hazretleri Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde bütün Türk okumuşlarını bir kültür seferberliğine çağırılmışlardır... Asıl bu teşkilât ile buna mevzu olan efkârı umumiye müesseselerinin muntazam ve samimî teşriki mesaisidir ki, Şefin emirlerinin yerine getirilmesine yardım edecektir. Türkiye’de bütün matbuat ve her türlü neşriyat ve telkinlerin, içeri doğru şuurlu ve olgun, dışarı doğru da vahdetli ve vazih bir manzara gösterebilmesi, bir devlet müessesesi olan Umum Müdürlüğün muntazam ve metodik mesaisini olduğu kadar birer millet müessesesi olan gazete, mecmua, radyo, sinema ve-tiyatrolarımızın büyük inkılâp ülküsüne yapışık çalışma ve başarıma kararlarının da bir muhassalası olacaktır.¹⁴

Vedat Nedim Matbuat Umum Müdürü olarak özellikle Türkiye’nin yurtdışında tanıtılması hususunda *La Turquie Kemaliste*, *Ayın Tarihi* gibi dergiler, *Fotoğraflarla Türkiye Albümü* gibi kitaplar ve daha başka broşürler, albümler, turistik kartpostal ve masa takvimleri yayınlamıştır.¹⁵ Bu işleri yaparken Fransızca, Almanca ve İngilizcesi gayet iyi, kültürlü, iyi ve renkli konuşan, sempatik, memleketin nadir yetişen evlatlarından biri olarak tanımladığı Burhan Asaf da ona çok yardımcı olmuştur. ¹⁶ Burhan Asaf, 1933 yılında girdiği kurumda on iki yıl görev yapmış ve 1934 yılı ortalarında kurum adına yedi haftalık bir Avrupa seyahatine çıkmıştır.¹⁷ Vedat Nedim 1935 yılında Matbuat Umum Müdürü sıfatı ile muhtelif Avrupa memleketlerine tetkik için görevlendirilmiş,¹⁸ aynı yıl Bükreş’te toplanan Balkan Misakı Konseyi’ne gidecek murahhas heyet içinde yer almış¹⁹ ve 1939 yılında İktisat Vekâleti Turizm Bürosu Müdürü olarak New York Dünya Sergisi Türk Heyeti Reisliğine seçilmiştir.²⁰ Vedat Nedim-Burhan Asaf ikilisi *Kadro* dergisi çıkarken aynı zamanda Türk İnkılabını dünyaya tanıtmaya misyonu çerçevesinde bürokratik bir görevi de ifa etmektedirler. Dolayısıyla burada konu edinilen broşür de bu iş birliğinin erken dönem ürünlerinden biri olarak kabul edilebilir.

“Nasıldı? Nasıl Oldu?”

“Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne / Nasıldı? Nasıl Oldu? 10” başlığı ile hazırlanan 50 sayfalık bu broşür Cumhuriyet’in onuncu yılı için dergiden bağımsız olarak hazırlanmıştır. Broşürü hazırlayan Burhan Asaf ve Vedat Nedim; siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda önemli gördükleri başlıklarla Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet idaresinin bir karşılaştırmasını yaparken pek çok da görsele yer vermişlerdir.

İnkılap Türkiye’sinin tanıtımı için Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti karşılaştırması yapılan bu broşürde Osmanlı’ya karşılık gelen “Nasıldı?” sorusuna cevap her zaman olumsuz olmuştur. Broşürü hazırlayanların dönemin sosyalist entelektüelleri olarak devrime meyyal olduğu düşünülürse eski ile problemlili olmaları gayet anlaşılabilir. Fakat kimi zaman tahkir edici bir tavır içinde, hakaretimiz sözler de kullanmışlardır. “Horoz döğüştüren sultan” vb. gibi. Broşürün ilk sayfasında da Padişah Abdülhamit, “uyanık gençliği boğan, zindanlarda çürüten, yıldız baykuşu” olarak tarif edilirken, Padişah Vahdetin ise “tahtını korumak için memleketini satan, Sevr simsarı” olarak tarif edilmiştir.²¹

Bu fevri tutumu -her ne kadar bu broşüre katkı sunmasa da- 1950’li yıllarda bir Kadrocu olarak Şevket Süreyya (Aydemir) kendi adına eleştirmiş ve bu bağlamda şunları söylemiştir: “Bütün bir Osmanlı devri yok sayılıyordu. Son devir tarihimizle ilgimiz anlaşılamiyordu. Halbuki İkinci

¹⁴ İskit, 1943, 270, 272.

¹⁵ İskit’e göre: “Vedat Bey’in eski Matbuat Umum Müdürlüğü zamanında dışarıya için yoktan meydana getirdiği propaganda eserleri başlı başına bir kütüphane tutar.” İskit, 1975, 34.

¹⁶ Tör, 2010, 28, 32, 40; Aydemir, 1975, 13. Tör, Asaf’ı Galatasaray lisesinden tanıdığını belirtir ve ekler: “*Kadro* arkadaşımı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun eşi Leman Hanım’ın da ağabeyiydi. Onu yeni bütçemiz henüz kabul olunmadan vekilden kopardığımız örtülü ödenekten bir yardımla ilk kadroya almıştım.” Tör, 2010, 28-29.

¹⁷ Yıldız, 2011, 48.

¹⁸ BCA, 30-18-1-2/56-53-8.

¹⁹ BCA, 30-18-1-2/54-40-7.

²⁰ BCA, 30-18-1-2/86-16-5.

²¹ Nedim ve Asaf, 1933, 2.

Meşrutiyet, Tanzimat, hatta III. Selim'e ve hatta daha gerilere varan bir yenileşme ve garplılaşma mücadelemiz vardı. Bunlar bizim son inkılâp hareketimizin temelinde yatıyordu"²² Bu özelleştiri broşürün yazıldığı dönemin mantalitesini ve ruhunu göstermesi adına önemlidir.

Broşürün, Cumhuriyet'in onuncu yılına özel bir propaganda aracı olarak çıkarıldığı düşünülürse bu spekülâtif ve kışkırtıcı dilin özellikle seçildiği de görülecektir. Bu tavırda muhtemelen onuncu yıl ruhu ve coşkusu da etkili olmuştur.²³ Nitekim daha 1933 yılı başlarında Cumhuriyet Halk Fırkası, onuncu yıl kutlamaları için bir seferberlik başlatmış, 24 Nisan 1933'te yayımlanan bir genelge ile kutlama programı ve bu konuda çıkarılacak kanun tasarısının hazırlanması kararlaştırılmıştır. 11 Haziran 1933 tarihinde ise Cumhuriyet'in "Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu" olarak anılan 12 maddeden oluşan 2305 sayılı kanun kabul edilmiştir. Bugün hemen her şehirde bulunan "Cumhuriyet Meydanı" ismi bile onuncu yıl törenlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.²⁴ Üç gün süren onuncu yıldönümü kutlamaları; yeniliklerin vurgulandığı, genç Cumhuriyet'in çok kısa bir sürede hayata geçirdiği şeyleri büyük bir gösteri ile vurguladığı şenlikler olarak kurgulanmıştır. Öyle ki bu kutlamalar, o günleri yaşayan kişilerce "inkılâpların bayramı" veya "halkın kendi eserini seyretme bayramı" olarak adlandırmıştır.²⁵ Dolayısıyla onuncu yıl kutlamaları, her yıl yapılan törenlerden farklı bir biçimde Cumhuriyet'in anlam ve önemini daha da vurgulayacak bir tarzda tasarlanmıştır. Makaleye konu edilen broşür de bu bağlamda ele alınmalıdır.

Broşürde "Nasıldı? Nasıl oldu?" karşılaştırmasında ilk olarak saltanat ile Cumhuriyet rejimleri ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarihi her şeyden önce bir sultanlar tarihi olarak tarif edilmiş, bundan ötürü de saltanat rejimi, aile menfaatlerinin ön planda tutulduğu ve milletin yok sayıldığı bir saray rejimi şeklinde değerlendirilmiştir. İnkılap Türkiye'si tarihi ise hem içeriye hem dışarıya karşı verilmiş bir kavga ve mücadelenin tarihi olarak nitelendirildiğinden millet kendi içinden çıkan, milletin önünden yürüyen bir kahramanı lider olarak tanımıştır. O lider Mustafa Kemal'dir ve o da gücünü her şeyin üstünde tuttuğu millet ülküsünden almıştır. Broşürde bunu destekleyen görsellere de yer verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün halka Milli Mücadele'yi anlattığı bir fotoğrafı ile lider-halk birlikteliğine vurgu yapılırken ayrıca at üstündeki ve cephedeki bir fotoğrafına da yer verilmiştir.²⁶

Buna karşılık sultanlar, hayatlarının hemen her alanında bir debdebe içinde yaşamış yöneticiler olarak gösterilmiştir. "Muayede Resmi Hümayunu" sultanların vatandaşlara saçak öptürdüğü, "Sürre Alayı", milletten alınan vergilerin Arap topraklarına tantana ile gönderildiği, "Selâmlık Resmi Âlisi" ise halifelerin halka Müslüman olduklarını kanıtladıkları merasimler olarak ifade edilmiştir.²⁷ Aslında Osmanlı'daki pek çok merasim (buna ava çıkma, geziler, ziyaretler de dahildir) halk ile padişahın buluştuğu ve halkın padişaha sorunlarını, şikâyetlerini ilettiği mekanları ve zamanları yaratmaktadır. Cuma namazları için ortaya çıkan "Selâmlık Resmi Âlisi" de bunlardan biridir. Fakat dilekçelerin doğrudan sultana verilmesi, dolayısıyla halkın padişaha bizzat ulaşması mümkün değildir. Şikâyet dilekçeleri kapıcılar kethüdası tarafından toplansa da sadrazam çok fazla dilekçe toplanmaması için sultan ve halk arasında bir set oluşturmaktadır. Nitekim çok fazla şikâyet, idarecilerin basiretsizliğini de ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte Cuma selâmlıkları padişahlar için taşkınlık, suikast vb. riskler de taşımaktadır. Nitekim 1792'de Ayasofya'da III. Selim'e, 1905'de Hamidiye Camii'nde II. Abdülhamid'e suikast girişimlerinde bulunulmuş, 1906 yılında ise Ermenilerce yine II. Abdülhamid'e düzenlenen suikastta 80 kişi yaşamını yitirmiştir.²⁸

"Muayede Resmi Hümayunu", imparatorluğun en önemli merasimlerinden biridir. Ramazan ve Kurban bayramlarında olmak üzere yılda iki kez Padişah gözetiminde toplanan devlet erkânı, bir araya gelerek bayramlaşma gerçekleştirir. Osmanlı'nın klasik dönem muayede törenlerindeki el ayak öpme

²² Aydemir, 2004, 433.

²³ Bkz. Doğaner, 2007, 119-143; Caymaz, 2007, 115-139.

²⁴ Doğaner, 2007, 121,125.

²⁵ Caymaz, 2007, 116,117.

²⁶ Nedim ve Asaf, 1933, 2-5.

²⁷ Nedim ve Asaf, 1933, 4.

²⁸ Aykurt, 2001, 201-204.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

ritüeli Tanzimat’la beraber kalkmış olsa da sadrazamın tahta yönelirken temenna etmesi uygulanmaya devam etmiştir. Sultan Abdülmecid devrinde astin-i hümayun (esbap) tahtın yanındaki bir sehpa üzerine konmuş ve devlet erkânı eğilerek onu öpmüştür. Abdülaziz devrinde ise bu uygulama tahtın yanında ayakta duran başmabeyincinin saçak tutması şeklinde değiştirilmiştir. Bu yeni uygulama Sultan II. Abdülhamid’in saltanatı boyunca devam etmiştir. Fakat II. Meşrutiyet döneminde, sultanın “mutlak” otoritesi ortadan kalktığından kimi milletvekilleri, saçak öpmeye yanaşmamışlardır. Bakanlar, üst düzey bürokratlar ve askerler saçığı öpmeye devam ederken milletvekilleri ve meclis başkanları (Ayan ve Mebusan) sadece yaklaşmış başlarını eğerek selamlamakla yetinmişlerdir. Saçak öpmek; meşrutiyet kazanımlarını ve meclisin onurunu zedeleyen bir davranış olarak değerlendirilirken Sultan V. Mehmed Reşad bu durumu “garip zihniyet” olarak nitelendirerek yadırgamıştır.²⁹

Oysa Osmanlı’da değişen sadece saray protokolleri değildir, sarayın bizzat kendisi de değişip dönüşmüştür. Topkapı Sarayı sonrası kullanılmaya başlanan Dolmabahçe Sarayı, Tanzimat dönemini simgeleyen önemli yapılardan biridir. Doğal olarak muayede salonu da bu değişiklikten etkilenmiştir. Örneğin Orta Asya’dan Osmanlı’ya dek gelen geleneksel “sedir”, Dolmabahçe Sarayı’nda yerini “sandalye-koltuk”a bırakmıştır. Yine protokol ziyafetleri için “yemek masası ve sandalyesi” de eklenmiştir. Aslında bu mimari ve mekânsal değişiklikler sosyal ve siyasi dönüşümün bir tezahürüdür.³⁰

“Surre-i Hümayûn” da büyük bir kalabalığın iştirakiyle gerçekleşen dinî bir merasimdir ve Osmanlı’nın son yıllarına dek devam etmiştir. “Surre”, para kesesi anlamında olup, Haremeyn’e gönderilen para, altın ve hediyelerin genel adıdır. Her sene Hac mevsiminden önce Mekke, Medine ve Kudüs halkının ihtiyaçları için para ve hediyeler gönderilmektedir. Düzenli olarak Haremeyn’e yapılan bu yardım Osmanlı’nın zamanının en güçlü İslâm devleti olması ve hilâfet sıfatını taşıması ile de ilgilidir. Dolayısıyla hem dini hem de siyasi bir anlamı vardır.

Surrelerin en önemli gelir kaynakları Haremeyn vakıflarıdır. Osmanlı topraklarındaki büyük vakıfların birçoğunun gelirlerinin bir kısmı da Haremeyn’e ayrılmıştır. Ayrıca devlet hazinesinden, Hazîne-i Hâssa’dan ve bağışlardan destek gelmektedir. Tabii özellikle son dönemlerde surre miktarının yetersiz kaldığı durumlarda Galata bankerlerinden de borç alınmıştır. Osmanlı Devleti bu yardımları yaparken Hicaz bölgesinden hiçbir vergi de almamıştır.³¹

Tüm bu debdebe içinde müsriflik yapan sultanların karşısında ise Gazi; Anafartalar’da Cihan Harbi’nin talihini değiştiren, Dumlupınar’da emperyalizmin belkemiğini kıran ve Lozan’da ezilen milletlerin kurtuluş beratını dikte eden kahramandır. Halkı için çalışan bir halk çocuğu olarak İstanbul’daki sultan ve halifeyi devirmiş ve Türk milletine yeni bir yaşam, yeni bir tarih ve yeni bir dil vermiştir.³² Gazi’nin halkçı yanı sahip olduğu madalyalarla da vurgulanmıştır. Nitekim Gazi de, asker de aynı İstiklal Madalyasına sahiptir. Buna karşılık sultanlar “nişanlarla doldurulmuş, sırmalarla bezenmiş kabarık göğüsler üstünde boş kafalar” olarak tarif edilmiştir.³³ Vedat Nedim ve Burhan Asaf için şehzadeler de sultanlardan çok farklı değildir. Benzer hakaretimiz bir ifade de onlar için kullanılmış ve saray içinde halayıklar ve haremağaları ile yetiştirilen “kuş beyinliler” olarak tanımlanmışlardır. Buna karşılık İnkılap Türkiye’sinde Cumhur Reisi adaylarının vazifeleri vardır ve millet davasında ehliyetlerini ispat etmek zorundadırlar.³⁴

Bir diğer kıyaslama “köle imparatorluk” ve “hür cumhuriyet” arasında yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun bir dönem geniş topraklara hükmedebilmesi, muntazam ve iyi idare edilen bir ordu ve dünyadaki uluslararası konjonktüre bağlanmış olsa da Osmanlı, pozitif bilimlere rehberliğinde teknik alanda gelişen dinamik bir Avrupa karşısında statik kalarak bu üstünlüğünü yitirmiştir. Nihayetinde

²⁹ Göncü, 2006, 46, 47.

³⁰ Yıldızoğlu ve Korkmaz, 2022, 98.

³¹ Buzpınar, 2009, 567-569.

³² Nedim ve Asaf, 1933, 5.

³³ Nedim ve Asaf, 1933, 6-7.

³⁴ Nedim ve Asaf, 1933, 8-9.

Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla inihilal (parçalanma) başlamıştır. Öyle ki Cihan Harbi sonrasında bile kurtuluş için pek çok farklı düşünce ortaya çıkmıştır. Düşmana teslim olmaya hazır bir saray karşısında Wilson'a güvenen ya da mandayı destekleyen aydınlar ve askerler vardır. Ne var ki milletin iradesi, Gazi Mustafa Kemal'in şahsında merkezileşmiş ve milletin gücü Misak-ı Milli ile vücut bulmuştur. Hatta Misak-ı Millînin 6. Maddesi, tüm kafa karışıklığına şu cümlelerle son vermiştir:

“Millî ve iktisadî gelişmemizin imkân dairesine girmesi ve daha modern bir idareye kavuşmamız için her devlet gibi bizim de gelişme araçlarımızın temininde tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve becamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasî, adlî, malî ve diğer gelişmelerimizi engelleyici kayıtlara karşıyız. Tahakkuk edecek borçlarımızın ödenme şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır.”³⁵

Bir diğer karşılaştırma “Bir kara tarih” ve “Bir ışıklı tarih” başlıklarıyla Mondros Mütarekesi ve Mudanya Mütarekesi arasında yapılmıştır. Mondros'un önemli bazı maddeleri sıralanarak 15 Mayıs 1919'daki İzmir ve 16 Mart 1920'deki İstanbul işgalleri Mondros'a dayandırılmıştır. Buna karşılık Mudanya, 9 Eylül 1922'de İzmir'den kovulan emperyalistlerin başka bir ateşkes antlaşması imzalanmaya mecbur bırakılması demektir. Bir başka deyişle Mudanya Mütarekesi; Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla başlayan, kongrelerin yapılmasından, Ankara'da meclisin açılışına, İnönü Savaşları'ndan, Sakarya ve Dumlupınar Meydan Muharebelerine dek devam eden bir sürecin sonucunda kazanılmıştır. Bu nedenle broşürde Mondros; “Osmanlı saltanatı istiklalimize göz koyan emperyalizm önünde beyaz bayrak çekti!” cümlesiyle yer bulmuş, Mudanya ise; “Emperyalizm, kurtuluşunu cepheleri zorlayarak ele geçiren Türk milleti karşısında pes dedi!” şeklinde geçmiştir.³⁶

Mondros'un bir devamı olarak 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan ve bir “esaretname” olarak tanımlanan Sevr Barış Antlaşması hem antlaşmanın imzalandığı anı gösteren bir fotoğraf, hem de Sevr'in Türklere bıraktığı toprakları işaret eden yeni bir Türkiye haritası eşliğinde verilmiştir. Broşürde Lozan Barış Antlaşması ise “Lozan Kahramanı” olarak ilan edilen İsmet Paşa'nın (İnönü) fotoğrafının yanına antlaşmanın imzalanma anını gösteren bir fotoğraf eklenerek okuyucu ile paylaşılmıştır.³⁷ Lozan Barış Antlaşması'nın Atatürk ve özellikle İnönü dönemlerinde düzenli olarak her yıl kutlandığı da unutulmamalıdır. Bu gelenek Demokrat Parti iktidarı ile birlikte değişmiş ve kasıtlı bir biçimde “Lozan Kahramanı İnönü” vurgusundan kaçınmak adına bu kutlamalara son verilmiştir.³⁸

Broşürde saltanatın ve hilafetin lağvının gerekliliğini ve haklılığını göstermek adına Kurtuluş Savaşı sürerken İstanbul basını ile Ankara basınının tavrını gösteren örnekler de paylaşılmıştır. İzmir'in ve Edirne'nin harp ile düşmandan kurtarılamayacağını, bunun en iyi göstergesinin de Eskişehir'e kadar gelen Yunanlılar olduğunu söyleyen saray basınına göre, bu gerçeği göremeyip mücadeleye devam edenler ise siyasete kurban gitmiş zavallılardır. Bu bakış açısının devamı olarak devletin ve halkın içinde bulunduğu musibetin sebebi de İttihat Terakki ve Kuvayı Millîye'nin devleti çılgın emellere göre idare etmek vehmidir. Broşürde sarayın Mustafa Kemal için verdiği idam fetvası da haber yapılmıştır. Ankara basınına göre ise Sevr'de onay verildiği halde Türkiye'nin doğusunda bir Ermenistan'ın ya da güneyinde Kürdistan'ın kurulamamasının nedeni bizatihi Kuvayı Millîye'nin varlığıdır. Kuvayı Millîye Anadolu coğrafyasının dörtte üçünü kurtarmış olduğu gibi, milli sınırlara ulaşıncaya ve vatan bağımsızlığına kavuşuncaya dek de Anadolu ihtilalinden de vazgeçmeyecektir.³⁹ Nitekim bu ihtilal gerçekleştirilmiştir.

³⁵ Küçük, 2005, 175. Broşürde ilgili madde 1933 yılında henüz sadeleşmeye gidilmemiş olduğundan orijinal çeviri ile verilmiş olup şöyle geçmektedir: “Millî ve iktisadî inkişaflarımız dairei imkana girmek ve daha asri bir idarei muntazama şeklinde tedviri umura muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de temini esbabı inkişafatımızda istiklal ve serbestii tamme mazhar olmamız üslülesası hayat ve bakamızdır. Bu sebeple siyasi, adli, mali ve sair inkişaflarımızı mani kuyuda muhalifiz. Tahakkuk edecek düyunatımızın da şeraiti tesviyesi bu esasta mugayir olmayacaktır.” Nedim ve Asaf, 1933, 11.

³⁶ Nedim ve Asaf, 1933, 12-15.

³⁷ Nedim ve Asaf, 1933, 16-17.

³⁸ Gencer, 2022, 585-618.

³⁹ Nedim ve Asaf, 1933, 18-19.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

Bir başka “Nasıldı? Nasıl oldu?” sorusu da Osmanlı insanı ve İnkılap Türkiye’si insanına dair sorulmuştur. Osmanlı insanın kafası İslam taassubu ve Garp hayranlığı üzerine kurulu bir “örümceklilik kafa” olarak tarif edilmiştir. Osmanlı düşüncesindeki bu ikilik ve tezatlık, teokrasinin isteklerine cevap vermek zorunda olan bir eğitim ile Garbı taklit etmeye çalışan bir eğitim karmaşasına yol açmış, sonuç olarak her ikisinde de teokratik terbiye esas alınmıştır. Bundan ötürü çocuklarda araştırma, tahlil etme ve bütünlük kurma kabiliyeti yerine ezber gelişmiştir. Kızların eğitim görmesinin gerekli görülmediği bu sistemde, doğal olarak kadına daha çok fizyolojik bir rol verilmiş, kadın peçeye ve eve hapsedilerek günlük hayattan tecrit edilmiştir.⁴⁰

İnkılap Türkiye’si insanı ise müstakil bir “ışıklı kafa”ya kavuşmuştur. Çünkü İnkılap Türkiye’si, teokratik nizamı devlet anlayışının dışında bırakan tavrıyla kendine has eğitim sistemini yaratmıştır. Bu husustaki en önemli adım da şüphesiz Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile atılmış, böylece tüm eğitim kurumları tek bir çatı altına alınarak Türk cemiyetinin laik esası eğitime de taşınmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak kadın erkeğin yanında günlük hayatta görünmeye başlamış, hukuken de erkeğin dengi sayılmıştır. Osmanlı’daki cemiyet hayatı ve eğitim sistemi batıla inanan fertler yaratıp türbelere, hocalara, şeyhlere, üfürükçülere bel bağlamaya yol açarken İnkılap Türkiye’si, tek programlı Muallim Mekteplerinden mezun münevver muallimler ile millete ve hayata inanan fertler yaratmıştır. Broşürde bu modern okullara örnek olarak İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Gazi Muallim Mektebi, Musiki Muallim Mektebi ve Ankara Ticaret Lisesi’ne ait fotoğraflara da yer verilmiştir.⁴¹

Broşürde şapka inkılabı da inkılâp ile değişen/dönüşen kafa bağlamında ele alınmış, bunun Tanzimat’ta olduğu gibi bir kıyafet merakından ileri gelmediği belirtilmiştir. Ne var ki Osmanlı toplumunda yalnızca teokrasi mahsulü şeriatçı softalar yoktur. Bir de Avrupa hayranlığı, taklitçilik, sathilik içinde kendi milletine yabancı bir Avrupalı softalar grubu vardır. Milletle göbek bağı kesilen bu münevver grup, yabancıya da her türlü tavizi vermekten çekinmemiştir. Bunların aksine medeniyetin taklit edilecek değil, yerinde yaratılacak özgün bir şey olduğunu düşünen İnkılapçı Türk münevveri, milletine ve memleketine büyük bir imanla bağlanarak derin bir tefekküre yönelmiştir. Milleti ve memleketi uğruna en büyük fedakârlıkları bile bir vazife bilmektedir. Bu nedenle broşürde Osmanlı ve Türkiye münevverinin fikir kıyaslaması “ariyet fikir, ariyet kültür” ile “öz fikir, öz kültür” başlığı ile yapılmıştır. Osmanlı’da fikir gibi dil de Türk’e yabancı kalmıştır. Çoğunlukla Arap ve Acem kelimelerden oluşan Osmanlıcada, Türkçe kelimeler sınırlıdır ve doğal olarak dil küçük bir Osmanlı münevver zümresinin elinde bir imtiyaz gibidir. Bununla birlikte alfabe de dilin ahengine ve bünyesine uygun olmayan Arap harflerinden oluşmaktadır ve bu durum okuma yazmayı zorlaştırdığı gibi, insanı doğal olarak teokrasi külliyyatına ve fikirlerine sürüklemektedir. Bunun aksine yeni Türk harfleri, dilin ahengine ve bünyesine uygun olup, okuma yazmayı kolaylaştırmakta ve teokratik fikriyata bir darbe vurmaktadır. Dolayısıyla inkılâp, Türk dilinin de bağımsızlığını ilan ederek bunu, millet içinde bir seferberlik hareketine dönüştürmüştür. Nitekim İnkılap Türkiye’sinde dil ve tarih anlayışı birbirine paralel ilerlemiş, Türk arkeolojisi ve Türk filolojisi yeni bir kıymet ve kapsam kazanmıştır.⁴² Kadrocuların Osmanlı geçmişine yönelik katı ve müsamahasız tutumu 1930’lu yıllardaki *Güneş-Dil Teorisi* ile *Tarih Tezi*’nin bir yansımasıdır. Üstelik bu söyleminde Kadrocular yalnız da değildir. Dönemin pek çok aydını da onlar gibi düşünmektedir.⁴³

⁴⁰ Nedim ve Asaf, 1933, 20,22.

⁴¹ Nedim ve Asaf, 1933, 21, 23, 27.

⁴² Nedim ve Asaf, 1933, 30-35.

⁴³ Örneğin Peyami Safa, 1938 yılında yayınlanan *Türk İnkılabına Bakışlar* isimli kitabında Mustafa Kemal’in Osmanlı Türkçülüğü ile Garpçılığının kangren olmuş taraflarını kesip atarak modernleşme sürecindeki ikiliği ortadan kaldırdığını belirtir. Burada vurguladığı inkılabın yeni bir sayfa açabilme ve yeni bir başlangıç yaratabilecek zemini inşa etme iradesidir: “Artık Tanzimatın yarı şerî, yarı nizamî mahkemesinden eser kalmayacaktı; artık Türk maarifi yarı mektep, yarı medrese içinde bilgi dağıtmayacaktı; artık Enveriye, şu bu gibi yarı şapka, yarı külâh acayip serpuşlar aranmayacaktı; artık yarı alaturka, yarı alafranga musiki olamayacak ve Türk kadını yarı tavuk, yarı insan halinden çıkacaktı. Atatürk’ten evvel, Tanzimat ve Meşrutiyet gibi bütün inkılâp hareketleri, yarım adamların yarım adımlarıydı. Milletın başına bütün belâları üşüştüren bu yarımlikti; Türk bünyesini hem şark ve garp, hem din ve milliyet arasında yarımşar ve sakat iki parçaya bölüyordu.” Safa, 2010, 64.

Osmanlı toplum ve fikir hayatındaki bölünmüşlük Osmanlı'nın tarih anlayışına ise şu şekilde yansımıştır: Osmanlı Tarihi, İslam Tarihi ve Umumi Tarih. Osmanlı Tarihi; adı üstünde Osmanoğulları'nın bir aile tarihi gibidir ve Türk milletinin tarihi bu tarih içinde gelip geçici bir yer kapsamaktadır. İslam tarihi; Osmanlı'nın teokratik yapısından kaynaklı mühim sayılan fakat aslında Araplara ait bir tarih anlatısıdır. Umumi Tarih ise; Avrupalıların tahakküm siyasetine göre ortaya çıkan insanlık tarihinin bir parçasıdır. Sonuç olarak Osmanlı, Türklük ile ilgisi olmayan, bölük pörçük bir tarih telakkisine sahipken İnkılap Türkiye'si, kendi tarih anlatısının merkezine Türk milletinin tarih sahnesine çıkışını ve insanlık tarihine, medeniyete katkısını yerleştirmiştir. Osmanlı ve İslam Tarihi bu yeni anlatıda oldukça gölgede kalmıştır.⁴⁴

Bir başka “Nasıldı? Nasıl oldu?” sorusu da iktisadi yapı için sorulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, belirli bir süre Avrupa'dakine denk bir sanayiye sahip olsa da Avrupa'nın sanayi hamlesi ile başlayan yükselişi, onu sonunda geri bir ziraat ve hammadde memleketi durumuna düşürmüştür. Broşürde Osmanlı; milli bir iktisat sisteminin olmadığı, Düyunu Umumiye, kapitülasyonlar, Osmanlı Bankası, yabancı şirketler vb. ile sözde müstakil bir yarı müstemleke memleketi olarak ele alınmıştır. Asaf-Nedim ikilisine göre Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulaşım bile yabancı sermaye için çalışmıştır. Örneğin demiryolları, limanlardan ziraat ve hammadde bölgelerine doğru inşa edilmelerine rağmen neticede emperyalist devletlerin tahakküm siyasetine hizmet etmiştir. Bağdat hattı Almanların Musul petrollerine ve Hint denizine ulaşması için büyük bir önem arz etmektedir. Kar sağlamayan hatların finansmanı ise devlet hazinesinden kilometre garantili olarak sağlanmıştır. Keza Osmanlı'da kabotaj hakkı da yoktur, sahiller arasındaki vapur ulaşımı yabancıların elindedir. Sermayesi olmayan bir devletin doğal olarak bir kredi siyasetinin olması da mümkün değildir ve yabancı bankaların elinde bulunan ticaret kredisi de yine yabancılara gitmektedir.

İnkılap Türkiye'si ise daha en başından itibaren kayıtsız şartsız bağımsızlığın hem siyasi hem de iktisadi hayatla mümkün olacağına farkında olarak hareket etmiştir. Düyunu Umumiye tasfiye edilmiş, gümrük gelirleri başlıca kaynağa dönüştürülmüş, öncelikle hammaddesi ve piyasası memlekette bulunan sanayi şubeleri kurulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde ulaşım da hem askeri hem iktisadi açıdan milli bir menfaat meselesi olarak ele alınmıştır. Yabancı şirketler elindeki pek çok demiryolu devletleştirilmiş, yine kabotaj hakkı ile denizyollarına hâkim bir Türkiye ortaya çıkmıştır. Milli bankacılık da Cumhuriyet ile gerçekleşmiştir. Merkez Bankası, Ziraat Bankası, İş Bankası kurularak kredinin millileştirilmesi sağlanmıştır.⁴⁵

Broşürde demiryolu karşılaştırması “Saltanattan 60 yılda yapılan 3.357 kilometre demiryolu kaldı ve bunların hepsi yabancı şirketlerin elindeydi” başlığına karşılık “Cumhuriyet devleti 10 yılda 2.000 kilometre demiryolu yaptı!” başlığı ile verilmiştir. Yine yazarlara göre şehircilik de Cumhuriyet'in önem verdiği diğer bir alandır. Osmanlı'da olmayan şehircilik anlayışı Cumhuriyet ile birlikte değişmiş, Ankara planlı şehircilik anlayışına örnek olarak bozkırın ortasında bir başkente dönüştürülmüştür. Belli başlı şehirlerin de planları yaptırılarak belediye işleri buna göre tanzim edilmiştir. Şehirlerdeki önemli problemlerden biri de şüphesiz frengi, sıtma, verem, trahom vb. halk sağlığını tehdit eden salgın hastalıklar olmuştur. Öncelikle sağlam nesillere ihtiyaç duyulan Cumhuriyet'te, halk sağlığı ile ilgilenilmesi için ayrı bir bakanlık da kurulmuştur: “Sihhat ve Muaveneti İçtimaiye Vekaleti” (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı).⁴⁶

Pek çok alanda yapılan bu kıyaslamalar son sayfada yabacıların gözünden verilmiş, “Hasta Adam” olarak anılan Osmanlı İmparatorluğu'na karşılık Cumhuriyet Türkiye'si, doğudan batıya pek çok ülkeye ışık olmuş, “Bütün mazlum milletlerin kâbesi: Ankara” olarak tarif edilmiştir.⁴⁷

⁴⁴ Nedim ve Asaf, 1933, 36-37.

⁴⁵ Nedim ve Asaf, 1933, 40-43.

⁴⁶ Nedim ve Asaf, 1933, 44-47.

⁴⁷ Nedim ve Asaf, 1933, 48.

Sonuç

Cumhuriyet’in onuncu yılı için Burhan Asaf ve Vedat Nedim tarafından hazırlanan ve makaleye konu olan bu broşürün çerçevesini yukarıda zikredilen kıyaslamalar teşkil etmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bu kıyaslama; siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda yapılmıştır. Fakat kıyaslamalarda dikkat çeken unsur Kadrocuların geçmişe, bir başka deyişle Osmanlı’ya dair tahammülsüz bir tavır içinde olmalarıdır. Belli ki bu irade, kendisini en çok Osmanlı geçmişine karşı konumlamıştır ve bu geçmişi kendisine referans almak istememektedir. İmparatorluk neticede savaşlar ve felaketlerle dolu oldukça sancılı bir süreçten geçerek yıkılmıştır. Yukarıda karşılaştırmayı yapan Kadrocular da bu felaketleri deneyimlemiş bir nesle mensup olarak yeni bir zaman/zemin arayışındadırlar. Kaldı ki bu bakış açısı dönemin tarih, dil anlayışıyla da uyumludur. Mustafa Kemal, özellikle 1930’lu yıllarda tarih ve dil konularına yoğunlaşp Orta Asya Tarihi ile Eski Anadolu Tarihi’ne yönelmiş -Osmanlı geçmişini paranteze alarak- kendi toplumuna yeni bir geçmiş ve dolayısıyla yeni bir kimlik yaratma çabasıyla Cumhuriyet’in varoluşunu yeni bir tarihsellikte temellendirmek istemiştir. Cumhuriyet; bireyi, dinin ve geleneğin dışında tanımlanan seküler bir tarihsellik zincirinde yeniden var etmek istemektedir. Geçmiş bu anlamda seküler bir şekilde yeniden yazılmakta ve yorumlanmaktadır. Başka bir şekilde ifade edildiğinde geçmiş, modern ulus devletin ihtiyaçları doğrultusunda bir elemeye tabi tutulmaktadır. Türk İnkılâbı’nın radikalizmi en somut olarak zamana yönelik bu bakış açısında görülebilir.

Cumhuriyet yönetimi 1920’li yıllarda eğitim, hukuk, kültür, alanında önemli inkılâplar yapmıştır. Bununla beraber halk eski rejimin kurum ve değerlerinden de büsbütün kurtulabilmiş değildir. Bu sorunun yakıcılığı 1930’lu yıllarda ekonomik krizin etkileri ile birlikte iyice anlaşılabilmiştir. Dolayısıyla yönetim onuncu yıl kutlamalarına bu krizin gölgesinde gitmek zorunda kalmıştır. Toplumla yeni bir iletişim biçimi kurma arayışları, bu kutlamaların havasını da etkilemiştir. Cumhuriyet yönetimi on yılda yarattığı değişimin, halka en iyi ve en açık şekilde, yakın geçmişi veri alarak yapılacak bir dizi karşılaştırma ile gösterilebileceğini düşünmektedir. Bu anlamda Kadrocular yakın geçmişi bir referans olmaktan çıkarmak ile vazifelilerdir. Bu vazife onların gönüllü olarak üstlendikleri bir vazifedir. Kaldı ki broşürde dile getirilen Cumhuriyet’in başarıları da bir hamaset değildir. Gerçeklikleri aşikârdır ve broşürde bu gerçeklik, Osmanlı geçmişi ile yapılan bir kıyaslama temelinde vulgarize edilmiştir. Dolayısıyla ilgili broşürde yakın geçmişe mesafeli durulması ve olumsuz yaklaşılması anlaşılabilir olsa da Cumhuriyet’in Osmanlı yenileşme sürecinden bağımsız olarak kendiliğinden ortaya çıkmış gibi gösterilmek istenmesi de nesnel gerçekliğe uygun değildir.

Kaynakça

- Aydemir, Ş. S. (1975). “İşte Avrupalı Vatandaş”. *Vedat Nedim Tör: 75*, İstanbul: Kıral Matbaası.
- Aydemir, Ş. S. (1975). “Yakup Kadri İçin Çankaya’daki Elçimiz”. *Türk Dili Dergisi*, 281 (31), 102-106.
- Aydemir, Ş. S. (1975). *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aykurt, Ç. (2001). “Padişah-Halk Buluşmasını Temin Eden Törenlerden Birisi: Cuma Selamlığı”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1 (16), 201-204.
- BCA, 30-18-1-2/54-40-7, Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 19/5/1935.
- BCA, 30-18-1-2/56-53-8, Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 20/06/1935.
- BCA, 30-18-1-2/86-16-5, Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 27/02/1939.
- Buzpınar, Ş. T. (2009). “Surre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 567-569.
- Caymaz, B. (2007). “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlulamaları: 29 Ekim 1933”. *Bilgi ve Bellek*, 4 (7), 115-139.
- Doğaner, Y. (2007). “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (5), 119-143.
- Ertan, T. F. (2003). “Kadro Dergisi Niçin Kapandı”. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, 4 (3), 19-34.
- Gencer, S. (2021). Şevket Süreyya Aydemir (1897-1976) Ütopyasını Yitiren Adam. *Siyasal ve Entelektüel Tarihimizden Portreler*. (Ed. H. Akkurt). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Gencer, S. (2023). *TKP’den Sonra Kadro Dergisinden Önce Şevket Süreyya (1928-1932)*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Gencer, T. (2022). “Unutulan Bir Gün: Lozan Sulh Günü/Bayramı”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 106, 585-618.
- Göncü, C. (2006). “Modernleşme Sürecinde Muayede Törenleri ve Dolmabahçe Sarayı’nda Uygulanışı”. *Milli Saraylar Dergisi*. 3, 37-56.
- İskit, S. (1943). *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*. Ankara. Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları.
- İskit, S. (1975). “Tevfik Fikret Sanki...”. *Vedat Nedim Tör: 75*, İstanbul: Kıral Matbaası.
- Kadro, Teşrinievvel 1933, 22.
- Küçük, C. (2005). “Misak-ı Milli”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30, 173-175.
- Küçük, Y. (1983). Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nedim, V. ve Asaf, B. (1933). *Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti’ne, Nasıldı? Nasıl Oldu? 10*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Safa, P. (2010). *Türk İnkılâbına Bakışlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2003). *Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

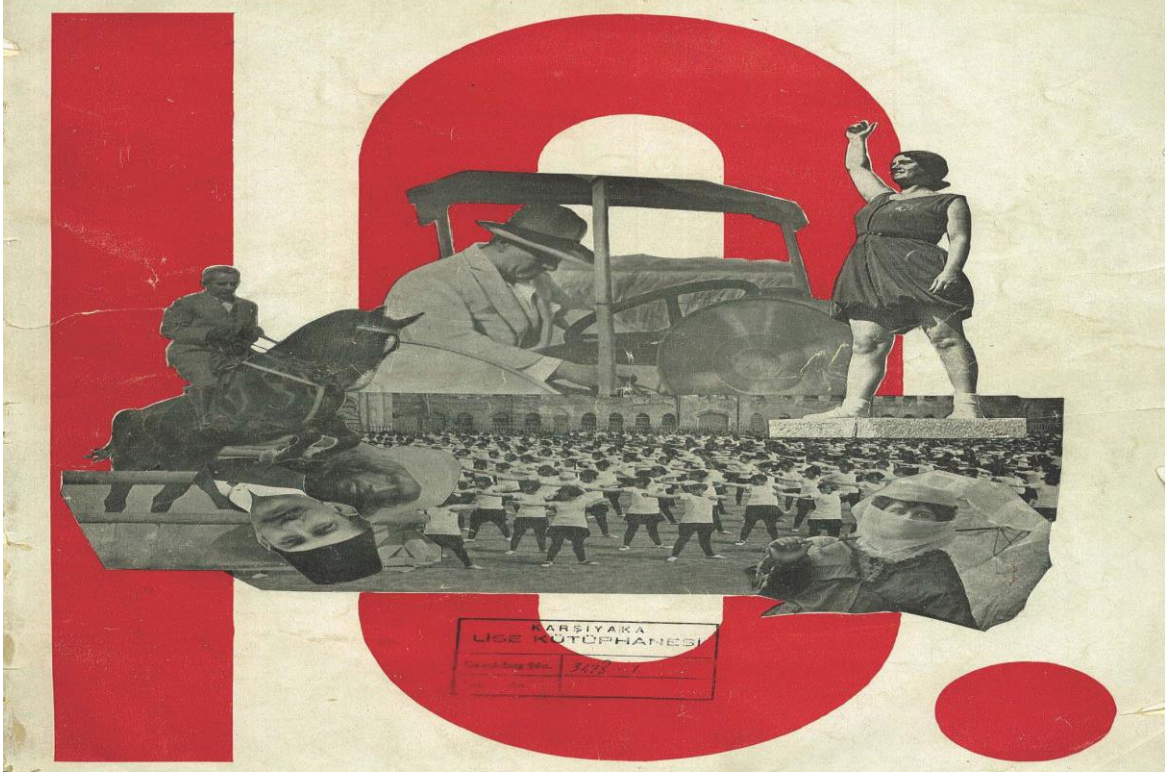
Tör, V. N. (2010). *Yıllar Böyle Geçti*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Ülken, H. Z. (2005). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Yıldız, A. (2011). *Üç Dönem Bir Aydın Burhan Asaf Belge (1899-1967)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldızoğlu, M. S. ve Korkmaz, S. A. (2022). “Topkapı Sarayı’ndan Dolmabahçe Sarayı’nın Kullanımına Geçişte Osmanlı Protokol Mekânlarındaki Değişimler: Biçim ve İçerik Bağlamında Genel Bir Bakış”. *Millî Saraylar Dergisi*, 23, 86-99.

EKLER

OSMANLI
İMPARATORLUĞUNDAN

**TÜRKİYE
CÜMHURİYETİNE .**

NASILDI?

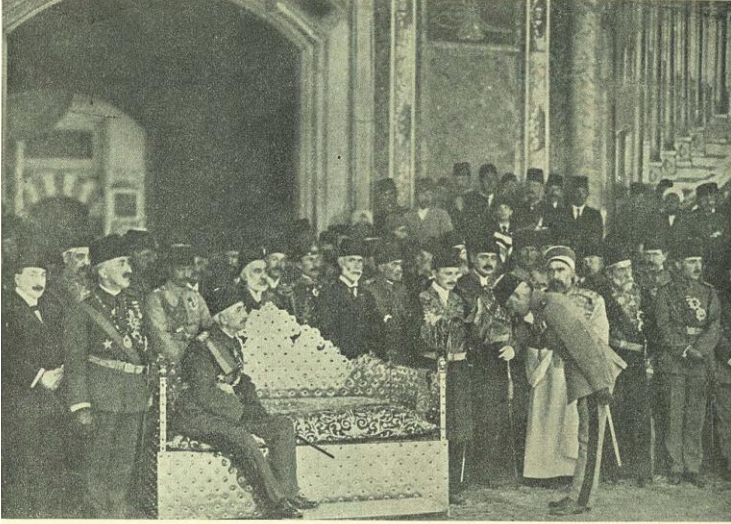
NASIL OLDU?

KARŞIYAKA LİSE KÜTÜPHANESİ	
Doküman No.	3478/1
Tasnif No.	

10

DEVLET MATBAASI
İSTANBUL, 1933

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Kadroculardan Bir Manifesto: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne”

Sultanlar, bayramlarda] huzurlarına kabul ettikleri vatandaşlara böyle bir saçak parçası öptürürlerdi: “Muayede resmi hümayunu!”

Milletten alınan vergiler Arap çöllerine böyle tantana ile gönderilirdi: Sürre alayı.

GAZİ Mustafa Kemal: Millet davasında her zaman önde yürüyüp kıymetin ve hizmetin eleğinden geçmiş olan adamdır.

Gazi Mustafa Kemal, milletin ülkülerini, milletin dileklerini şahsında merkezleştiren, iradesinde olgunlaştıran fiil ve hareket adamıdır. Gazi Mustafa Kemal, millet davasını bütün engellere, bütün yoksuzluklara rağmen mukaddes bir bayrak gibi daima başının üstünde tutmuş olan büyük Şeftir.

Gazi, Milli kurtuluş hareketini halka böyle anlattı.

NASIL OLDU?

Sevr esaretnamesini
SULTAN HÜKÜMETİ
böyle imzaladı:
10 Ağustos 1920

SEVR'E
GÖRE

T
TÜRKİYE

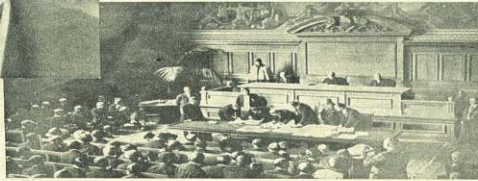
SALTANAT 1 BİRİNCİTEŞİRİN 1922-DE YOKEDİLDİ!

TESKİLÂTİ Esasiye Kanunile Türkiye halkı, hukuku hakimiyet ve hükümranişinin müesseseli hakikisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde gayrikabili terk ve tecezzi ve ferag olmak üzere temsil ve bilfiil istimal ve iradei milliyeye istinat etmeyen hiçbir kuvvet ve heyeti tanımamağa karar verdiği cihetle Misakı Milli hudutları dahilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinden başka şekli hükümeti tanımaz. Binaenaleyh Türkiye halkı hakimiyeti şahsiyeye müstenit olan İstanbuldaki şekli hükümeti 16 Mart 1336 dan itibaren ve ebediyen tarihe müntekil addetmiştir.» *Esabı mucibeden*

Lozan

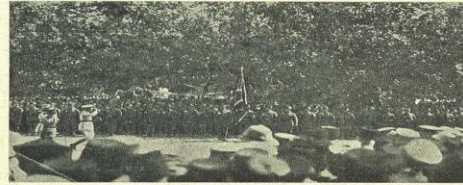
**Kahra-
manı.**

Hilâfet kaldırıldı: 3 Mart 1924

Hilâfetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair kanundan:
1 — Halife halledilmiştir. Hilâfet, hükümet ve Cumhuriyet mana ve mefhumunda esasen mündemîç olduğundan hilâfet makamı mülğadır.

NASIL OLDU?

İtilâf kuvvetleri İstanbuldan çıkarken bayrağımızı böyle selâmladılar: 2 Birinciteşirin 1923

ZB — Tarafeyni âliyeyni âliyeyn Türkiye de kapirölasyonların kâffei nükatı nazarâdan tamâmen ilgasını herbiri kendisine taallüku cihetinden kabul ettiklerini beyan edöler.

Lozan Muahedesinden

Arkadaşlar! Sarayların içinde Türkten gayri unsurlara istinat ederek, düşmanlarla ittifak ederek, Anadolu'nun, Türklüğün aleyhine yürüyen çürümüş gölge adamlarının Türk vatanından tardı, düşmanların denize dökülmelerinden daha rehakâr bir harekettir.
30.8.1924
Gazi

Lozan Sulhu da
böyle imzalandı!
24 Temmuz 1923